

Joanna Wysmulek
<http://orcid.org/0009-0000-6451-8632>
wysmulek.joanna@gmail.com
DOI: 10.35765/pk.2026.5201.26

Kultura w rzeczywistości hybrydowej

STRESZCZENIE

Współczesny świat jest determinowany przez nowoczesne technologie. Z jednej strony przynoszą one wiele korzyści, z drugiej – niosą ze sobą określone zagrożenia. Dwa światy łączą się, tworząc rzeczywistość hybrydową. Świat hybrydowy powstaje z jednej strony dzięki konkretności podmiotu i skuteczności działania, z drugiej zaś dzięki anonimowości oraz nieokreślonej aktywności w płynnej wielorzeczywistości. Próba porównania tych środowisk ujawnia, że mają one odmienne natury, funkcjonując na tym samym poziomie. Rzeczywistość hybrydowa jako przestrzeń, w której realne i wirtualne obszary spotykają się i wzajemnie interpretują, stanowi interesujący obszar badań. Artykuł jest próbą wskazania wybranych dylematów dotyczących aksjonormatywnego wymiaru rzeczywistości hybrydowej.

SŁOWA KLUCZE: rzeczywistość hybrydowa, kultura, edukacja, komunikacja, świat hybrydowy

ABSTRACT

Culture in a Hybrid Reality

The modern world is shaped by advanced technologies, which, on the one hand, bring numerous benefits and, on the other, introduce certain risks. As a result, two spheres emerge to create a hybrid reality: the concreteness of the subject and the effectiveness of action, intertwined with the anonymity and indefinite activity in a fluid multi-reality. When these environments are compared, they differ significantly by nature, although they operate on the same level. Hybrid reality, as a place where real and virtual spaces meet and interpret each other, is an interesting area of exploration. This paper attempts to outline selected dilemmas concerning the axionormative dimension of hybrid reality.

KEYWORDS: hybrid reality, culture, education, communication, hybrid world

Współczesne społeczeństwo

Z perspektywy obecnych czasów można powiedzieć, że tempo przemian, które zostały zapoczątkowane pod koniec ubiegłego stulecia i obejmują wszystkie sfery życia człowieka, charakteryzuje duża dynamika. Wielokrotnie można odnieść wrażenie, iż świat współczesny poddaje się dynamicznym zmianom, za którymi nie nadążamy. Edmund Wnuk-Lipiński opisuje obecny świat słowami:

świat wszedł w fazę globalnych przekształceń, których konsekwencji nie jesteśmy w stanie do końca przewidzieć. Już prawie nic nie będzie takie jak kiedyś, a o przyszłości da się sensownie powiedzieć jedynie tyle, iż nie będzie ona prostą kontynuacją dnia dzisiejszego (Wnuk-Lipiński, 2003, s. 9).

Obrazowo o współczesności mówi Zbyszko Melosik

nie ulega wątpliwości, że świat, w którym żyjemy, na przełomie wieków (i tysięcy lat) jest zupełnie inny niż ten, który pamiętamy z lat naszego dzieciństwa. Rzeczywistość nie jest już monolityczna i jednoznaczna, lecz niejednorodna i sfragmentaryzowana, pełna tysięcy „małych”, sprzecznych ze sobą narracji. Trudno się w niej odnaleźć i trudno ją opisać, a najtrudniej odpowiedzieć na pytania: jak(im) być? W jaki sposób żyć? Jak wychowywać? (Melosik, 2002, s. 9).

Niezaprzeczalnie wiek XX to czas, który przyniósł początek zmian w procesie informatyzacji i cyfryzacji. Niewątpliwie Internet możemy uznać za osiągnięcie na miarę wszech czasów. Wpisał się on w proces informatyzacji i cyfryzacji. Nie mówimy tylko o aspekcie technicznych zmian, ale również zmian społecznych. Jest to przebudowa świadomości społecznej w aspekcie posiadania przez człowieka pewnych kompetencji społecznych, które odbiorca musi mieć, jeżeli nie chce być wykluczony z określonego grona adresatów (Wiśniewski, 2013). Internet został niejako kolejnym domownikiem, partnerem naszego życia prywatnego, zawodowego i społecznego oraz źródłem rozrywki. Stał się mocnym fundamentem środowiska rodzinnego, a zawodowo coraz częściej wspiera nasze poczynania przy wykonywaniu obowiązków. Proces socjalizacji młodych pokoleń odbywa się poprzez obecność w sieci. Internet uważa się za fenomen.

Kultura a życie wirtualne

Techniki komunikacyjne przenikają obecnie całe życie społeczne. Dla pokolenia online Internet jest oczywistą częścią wirtualnej rzeczywistości. Pozwala na życie równoległe w dwóch warstwach: technicznej – dostarczającej narzędzia do przeżycia oraz kulturowej – skierowanej na nasze wnętrza i uzasadniającej sens stosowania narzędzi (Bańka, 1986). Pierwszą warto nazwać cywilizacją, drugą zaś

kulturą. Pojęcie kultury będzie rozumiane jako odnoszący się do sfery duchowej wewnętrzny świat człowieka, który ma w swoim zasobie zespół poglądów, obyczajów, wierzeń i osobistych przekonań (Morbitzer, 2007).

Kultura najczęściej rozumiana jest jako całokształt duchowego i materialnego dorobku społeczeństwa. Można ją określić jako ogół ludzkich wytworów, zarówno tych materialnych, jak i wzorów naśladowania i zasad postępowania. Kultura jest także warunkiem egzystencji, ale coraz częściej uzależnia się od mediów (Burszta, 2008).

Kultura stanowi system idei i wartości przekazywanych przy pomocy języka oraz innych form zachowań społecznych. Każda kultura to szereg twierdzeń o obecnej rzeczywistości, a twierdzenia te wzajemnie na siebie oddziałują, wpływając na jednostki żyjące w danej kulturze. Nie ma bowiem możliwości, aby jednostka osiągnęła optymalne możliwości swojego rozwoju bez udziału kultury. Nabywanie kultury przez jednostkę nazywane jest wychowaniem lub socjalizacją. W momencie przyjścia na świat dziecko nie jest obdarzone kulturą, musi ją nabyć podczas socjalizacji. Nabycie kultury przez jednostkę jest warunkiem jej przystosowania się do życia w danym społeczeństwie. Kultura jest nośnikiem języka, wzorów zachowania, sposobów odgrywania ról społecznych, kryteriów ocen, hierarchii wartości, celów życiowych (Golka, 2008).

W przeszłości każda epoka i każde społeczeństwo posiadało swój dominujący wzór tożsamości – sposób tworzenia *ja* i jego interakcji społecznych, który w kontaktach społecznych był normalizowany, uznawany za uniwersalny. W okresie późnej ponowoczesności, gdy środki masowej komunikacji znacząco wpłynęły na poczucie *ja* jednostek, tożsamość stała się produktem na sklepowej półce, który można wybrać lub odrzucić. Kultura stała się sferą świadomości społecznej, w ponowoczesności jednakże upadły hierarchiczne struktury wartości. Mimo to cele zbiorowości nadal odpowiadają celom, które jednostka odkrywa jako własne (Bokszański, 2008).

Rzeczywistość hybrydalna

Obecne społeczeństwo żyje w dwóch płaszczyznach, realnej i wirtualnej, a to za sprawą rozwoju technologii. Płaszczyzny owe różnią się od siebie fundamentalnie, a przyszło im funkcjonować obok i wzajemnie uzupełniać się, tworząc rzeczywistość hybrydalną. Jest to rzeczywistość o skomplikowanej strukturze, gdzie trudno postawić linię dzielącą wpływy jednej i drugiej płaszczyzny. Niezaprzecalnie obie silnie na siebie oddziałują, tworząc silną strukturę obecnej kultury. Coraz trudniej wyobrazić sobie funkcjonowanie bez udziału w obydwu płaszczyznach.

Hybryda to połączenie aspektów życia realnego z wirtualnym. Można ją interpretować jako element postępu i wykraczania poza przyjęte struktury

i granice. Jawi się jako połączenie dwóch elementów, które wydawać by się mogło nie pasują do siebie. Poszerza to sposób myślenia, ale również zmienia znaczenie. W aspekcie kultury hybryda zespała elementy świata realnego z elementami świata wirtualnego, tworząc nowe sposoby myślenia i działania. Jest przy tym niczym nieograniczona, a więc posiada potencjał ewolucyjny. Trzeba jednak uwzględnić fakt, że przy nieograniczonych możliwościach hybrydy istnieją również zagrożenia. Pojawia się możliwość utraty spójności oraz zagubienie w systemie wartości. Pamiętać należy o swojej podmiotowości oraz wzorcach, z których warto korzystać. Istotne jest objęcie procesami wychowawczymi młodych ludzi, którzy stają na początku kształtowania własnej osobowości. Jest to ważny element procesów wychowawczych obecnej szkoły (Kita, 2017).

Aspekt rzeczywistości hybrydalnej z powodzeniem został zastosowany w sferze rozrywkowej. Twórcy gier korzystają z łączenia rzeczywistości realistycznej z wirtualną. Gracz zostaje umiejscowiony w hybrydowym świecie, gdzie ma do czynienia z elementami środowiska realnego, np. nazwy konkretnych ulic w określonym mieście. Również w sferze opieki zdrowotnej stosuje się elementy hybrydy. Operacje z wykorzystaniem robotów, sondy z kamerami, dzięki którym możemy zajrzeć wewnątrz ciała ludzkiego bez ingerencji skalpela – to wszystko sprawia, że rekonwalescencja pacjenta przebiega szybciej (Jaskuła, 2022).

Hybryda w kulturze

Nowoczesne technologie informacyjne w sposób oczywisty ułatwiły codzienne życie oraz pozwoliły na szerszy kontakt oraz przekazywanie wzajemne informacji bez ograniczeń logistycznych i czasowych. Z drugiej strony przyniosły zagrożenia, których nie sposób w sposób konkretny zdefiniować. Internet wypełnił obszerną część życia większości ludzi na świecie. Przeorganizował sposób pracy i nauki, zdeterminował formy kontaktów międzyludzkich oraz usprawnił codzienne czynności, np. zakupy, płatności. Użytkownikami Internetu są całe populacje. Głównymi odbiorcami są jednak młode pokolenia, które wyrosły wśród nowoczesnych technologii. Jest to aspekt istotny, ponieważ młodzi ludzie nie posiadają ukształtowanej hierarchii wartości. Są na początku kształtowania swojej tożsamości. Internet daje im możliwość tworzenia siebie w dowolny sposób, według ich subiektywnych potrzeb. Młody człowiek ma szeroki wachlarz wyboru, kim chce być, jakie cechy posiadać i ewentualnie może dokonać zmian na zupełnie odmienne cechy. Czy młody człowiek jest w stanie odpowiedzialnie dokonywać wyborów? Czy nie staje się niejako niewolnikiem świata wirtualnego?

Odpowiedzialne wybory dokonywane są przy wzrastaniu jednostki w kulturze jasno wyznaczonych wartości, wolności i określonej tożsamości. Czy

w rzeczywistości hybrydalnej, w której przenika się ze sobą to, co realne, z tym, co wirtualne, młody człowiek ma szansę odnalezienia swojej tożsamości? A co za tym idzie, czy obecna rzeczywistość pozwala ukształtować się jednostkom, które w przyszłości będą odpowiedzialne i świadomie będą tworzyć kulturę dla innych pokoleń (Stróżewski, 2013)?

Przemiany ostatnich dziesięcioleci na płaszczyźnie cywilizacyjnym udowodniły, iż zapanował chaos na wielu płaszczyznach życia społecznego. Uznano wyższość technologii nad rozwojem człowieka. Spowodowało to załamanie się systemu aksjologicznego i normatywnego, który do tej pory był uznawany za wiodący. Skoncentrowano się na możliwościach zaspokajania potrzeb człowieka i pozyskiwania powszechnego uznania społecznego. Kultura przeszła od aspektu cech wewnętrznych człowieka do wartości zewnętrznych. Pożądane dawniej cechy jak: praca, demokracja, patriotyzm, moralność zastąpiono: atrakcyjnością, dominacją, siłą. Obecna kultura stała się powierzchowna i ulotna. Tożsamość nie jest czymś determinującym długotrwale człowieka. Człowiek przestał definiować siebie samego jako wartość, co ostatecznie doprowadza do poczucia osamotnienia i pustki. Uprzedmiotowiony człowiek pozbawiony wsparcia bez kręgosłupa silnych wartości staje się chwilowym produktem. Jest zagubionym substytutem człowieczeństwa, który pozwala w łatwy sposób się manipulować, chociażby środkom masowego przekazu. Nie posiada bowiem własnego systemu wartości i zdolności stawiania pytań. Zauważa się brak krytycyzmu i umiejętności obrony własnych przekonań, ponieważ nie są one mocno zakorzenione (Łucyszyn, 2022).

Warto się zastanowić, co powinno być odpowiedzią na zastany stan rzeczy. Zasadne wydaje się uwzględnienie tego, co było, i tego, co jest obecnie. Rację bytu ma tu hybryda kultury charakteru z kulturą osobowości oraz uwzględnienie połączenia rozwoju człowieka jako jednostki i cywilizacji. Koncentracja na wizerunku zewnętrznym i potrzebach człowieka nie przyniesie rozwoju jednostki. Należy powrócić do wartości wewnętrznych. Uczynić z nich niejako fundamenty, do których będzie można dołączyć aspekty kultury zewnętrznej skupionej na tym, co widoczne. Rozwój cywilizacji możliwy będzie tylko w takowej hybrydzie, gdzie jednostka posiada tożsamość i świadomość własnego rozwoju oraz wyborów wartości, według których jednostka chce funkcjonować. Konieczna jest tu świadomość jednostki i zdolność dokonywania wyborów. Jest to istotne, ponieważ mamy do czynienia ze światem kulturowo hybrydalnym i dynamicznym. Człowiek będzie spotykał się z odmiennymi kulturami, ale ile z nich zaczerpnie, zależy od jego wewnętrznego systemu wartości. Będą to swego rodzaju próby dla racjonalności i tożsamości jednostki (Korporowicz, 2009). Tożsamości, która będzie trudna do określenia w rzeczywistości hybrydalnej, gdzie istnieje możliwość ciągłych jej zmian. Prowadzi to do niemożliwości identyfikacji z zewnątrz, ale również utrudnia samoidentyfikacje. Występuje zbyt mocne utożsamianie się z wykreowanym awatarem. Skutkuje

to złudnym przekonaniem o własnych możliwościach, często niemających odzwierciedlenia w rzeczywistości (Dyczewski, 2011).

Uciezka w wykreowany świat i postać jest swego rodzaju przykrywką lęków i braku pewności siebie jednostki, która wybiera funkcjonowanie w świecie pozornym. Ostatecznie prowadzi to do mocnej emocjonalizacji doświadczenia i zaburzenia funkcji świadomości.

Istotnym elementem kultury jest odwoływanie się do wartości i prawdy. Wartości są źródłem motywacji, wierzeń oraz popychają do działania. Kształtują znacząco człowieka, są punktem wyjścia jego działań oraz określają jego jestestwo. W momencie, gdy działania człowieka pokazują, jakimi wartościami się on kieruje, on sam nabiera pewności siebie. Podobnie rzecz ma się z prawdą. Fascynacja fikcją powoduje, że usuwa się rozum ludzki z działania. Inteligencja zastępowana jest sprawnością techniczną, a więc nierealność staje się pierwszoplanowa i podporządkowuje sobie świat realny. W takim przypadku prawda traci sens. Rozum podporządkowany zostaje wyobraźni, a prawda – fikcji. Świat realny istnieje jako jedyny, natomiast światów wirtualnych może być wiele o charakterze zmiennym. W tak skomplikowanej rzeczywistości niemożliwe wydaje się określić systemu wartości i norm postępowania, a to z kolei jest niezbędne do odpowiedzialnego tworzenia rzeczywistości.

Świat hybrydalny stwarza szereg możliwości, np. niezobowiązujący sposób tworzenia własnej tożsamości, anonimowość, dobór wartości w zależności od potrzeb, czerpanie korzyści z możliwości ukrycia prawdy, brak fizycznego kontaktu oraz przyjmowania ról dowolnych postaci. Taki sposób funkcjonowania już sam w sobie uniemożliwia w pełni odpowiedzialne życie. Mamy tu do czynienia z utratą atrybutów kulturowych. Ważne jest bowiem samopoznanie, które pozwala ukształtować się jednostce na płaszczyźnie społecznej oraz poznanie samego siebie. Istotne jest, aby jednostka poznała samą siebie od wewnątrz i na tych fundamentach była w stanie dokonywać transcendencji otaczającego świata. Tylko gdy posiada się własne przekonania, własną hierarchię wartości, która odróżnia nas od innych, możemy w pełni zaakceptować prawa innych. Nie stanie się tak w kulturze świata hybrydalnego, ponieważ mamy w niej do czynienia z dynamiczną zmianą tożsamości. Jest ona wymienna i rozproszona, a to uniemożliwia pozostanie autentyczną jednostką z jedną twarzą. Mamy tu do czynienia z przyjmowaniem różnorodnych masek w zależności od zastanej rzeczywistości (Boksański, 2007). W kulturze hybrydalnej spotykamy się z zaburzeniem samoświadomości, a to sprzyja bezrefleksyjności i podążaniu za uludnym wrażeniem wolności. Jest to też pożądany stan rzeczy dla tych jednostek, które mają wpływ na kształtowanie społeczeństwa, ponieważ łatwiej o realizację doraźnych potrzeb. W świecie wirtualnym trudno o określenie czasowości. Spotykamy się z tym, co ulotne, i z tym, co wieczne. Dylematem staje się ocena biegu wydarzeń i chronologiczne ich umiejscowienie, a to utrudnia identyfikację wartości.

Dynamizm zmian obecnego świata sprawia, iż pojawiają się odmienne spojrzenia na szanse i zagrożenia płynące ze zmian dokonujących się w kulturze. Rzeczywistość hybrydalna to swoista zmiana i ciągła transformacja jej uczestników. Posiadają oni nieograniczony dostęp do źródeł wiedzy, które opracowali inni, ale podzielili się nimi za sprawą nowoczesnych narzędzi. Wynikiem tych działań jest zacieranie się granic kulturowych.

Powszechnie wiadomo, iż wartości i czynniki kulturowe podtrzymują integralność i możliwość rozwoju każdej społeczności. W świecie hybrydalnym dostrzec można deficyt dla szacunku i konsekwencji trwania przy swoich wartościach. Istotne wydaje się, aby kultura świata hybrydalnego poszerzyła swoje zasoby o takie wartości jak troska o tożsamość oraz ochrona godności człowieka, tolerancja i szacunek do innych członków społeczności. Zagrożeniem w świecie hybrydalnym staje się brak możliwości odniesienia się do wartości oraz niemożliwość jednoznacznego określenia tożsamości. Mimo niezaprzeczalnych zalet świata nowoczesnych technologii pamiętać należy o zagrożeniach z niego płynących.

BIBLIOGRAFIA

- Bańka, J. (1986). *Filozofia cywilizacji*, t. I: *Cywilizacja diatymiczna, czyli świat, jako strach i łup*. Katowice: Śląsk.
- Bokszanski, Z. (2008). *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Burszta, W.J. (2008). O trzech pojęciach metakultury. W: E. Wilk i I. Kolasińska-Pasterczyk (red.), *Nowa audiowizualność – nowy paradygmat kultury?* Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Dyczewski, L. (2011). *Kultura w całościowym planie rozwoju*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax.
- Golka, M. (2008). *Socjologia kultury*. Warszawa: Scholar.
- Jaskuła, S. (2022). *Rzeczywistość hybrydalna*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Kita, B. (2017). Świat hybryd, sztuka hybrydyzacji, hybrydyczny ja. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Cultura*, t. 9(4), s. 134.
- Korporowicz, L. (2009). Komunikacja symboliczna w rozwoju tożsamości kulturowej. W: L. Dyczewski i D. Wadowski (red.), *Tożsamość polska w odmiennych kontekstach*. Lublin: Wydawnictwo KUL, 406.
- Łucyszyn, J. (2022). Aksjonormatywne dylematy świata hybrydalnego. W: *Rzeczywistość hybrydalna*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 35–49.
- Melosik, Z. (2002). Kryzys męskości w kulturze współczesnej. W: *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, t. 6: S–Z. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 15.
- Morbitzer, J. (2007). *Edukacja wspierana komputerowo a humanistyczne wartości pedagogiki*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.

- Stróżewski, W. (2013). *Logos, wartość, miłość*. Kraków: Znak.
- Wiśniewski, M. (2013). Generacja online świata na wirtualnym zakręcie. *Nowe Horyzonty Edukacji*.
- Wnuk-Lipiński, E. (2003). *Granice wolności: pamiętnik polskiej transformacji*. Warszawa: Scholar.

Joanna Wysmułek – nauczyciel dyplomowany edukacji wczesnoszkolnej z 16-letnim stażem pracy. Konsultant do spraw opieki i wychowania w Centrum Edukacji Nauczycieli w Łomży. Ambasadorka Uniwersytetu Dzieci. Autorka kilku artykułów w czasopismach naukowych („Remedium”, „Wychowanie w Przedszkolu”, „Życie Szkoły”). Właścicielka Gabinetu Wspomagania Rozwoju Dzieci i Młodzieży w Łomży.